

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU KAPSAMINDA “TAKIMADA” KAVRAMI VE BİR “TAKIMADA DEVLETİ” OLARAK ENDONEZYA* ARCHIPELAGIC STATE CONCEPT IN THE CONTEXT OF THE LAW OF THE SEA AND INDONESIA AS AN “ARCHIPELAGIC STATE”

Gökey SARAÇYAKUPOĞLU**

Ali ÖZGÖKTAŞ***

Özet: Bu çalışmada, takımada kavramının uluslararası deniz hukuku açısından gelişim süreci ve bir takımada devleti olan Endonezya’nın takımada sularına yönelik düzenlemeleri ele alınmıştır. Takımadalar, “kıyı takımadaları” ve “orta okyanus takımadaları” olarak ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası toplumun gündemine ilk kez, karasularının iç sınırının belirlenmesinde kıyı takımadalarının etkisinin tespiti amacıyla gelen takımada kavramı, sonrasında Endonezya ve Filipinler gibi takımada devletlerinin girişimleriyle takımada devletlerini oluşturan adaların gerisinde kalan suların statüsünün belirlenmesi konusunu da içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bu devletlerin hem uluslararası toplum içindeki çabaları hem de iç hukuktaki uygulamaları sonucunda, sorun 1973-1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı’nda (BMDHK) ele alınmış ve konferans sonucunda imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin (BMDHS) IV. bölümünde yer alan düzenlemeler ile büyük oranda çözülmüştür. Her ne kadar sorun çözülsün de Endonezya, bu kurallara uyum sağlayabilmek amacıyla halen çeşitli iç hukuk düzenlemeleri yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Takımada, Esas Hat, Takımada Devleti, Endonezya, Djuanda Deklarasyonu

Abstract: In this study, the development process of the archipelagic state concept in the context of international law of the sea and as an archipelagic state, Indonesia’s regulations on its archipelagic waters are discussed. Archipelago is divided into two different concepts as “mid-ocean archipelagos” and “coastal archipelagos”. The concept of the archipelago, which came to the agenda of the

* Bu yazı, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

** Avukat, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, gokeysaracyakupoglu@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-6412-2478

*** Avukat, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, ali-ozgoktas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8919-4387, Makalenin Gönderim Tarihi: 04.08.2021, Kabul Tarihi: 04.08.2021

international community for the first time on the determination of the effect of the coastal archipelagos on the identification of the internal borders of the territorial sea, was later expanded to include the question of defining the status of the waters behind the islands that forming an archipelagic state with the initiatives of the archipelagic states such as Indonesia and the Philippines. As a result of the efforts of these states in the international community and practices in their national laws, the question was addressed at the 1973-1982 United Nations Conference on the Law of the Sea and was resolved to a large extent in the Chapter IV of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. Although the problem has been solved, as an archipelagic state Indonesia is still making various domestic regulations to comply with these rules.

Keywords: Archipelago, Baseline, Archipelagic State, Indonesia, Djuanda Declaration

I. Giriş

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, devletin egemen olduğu deniz alanlarının sınırlandırılması amacıyla uluslararası anlamda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında karasularının iç sınırının ve genişliğinin belirlenmesi sorunu öne çıkmıştır. Bu doğrultuda, kendini oluşturan adaların aralarındaki mesafenin belirli bir değerden kısa olduğu ve kıyıya yakın olan “kıyı takımadalarının” bu belirleme işlemine olan etkileri de tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde büyük deniz filolarına sahip olmayan kıyı devletleri, belirtilen özelliklere sahip takımadaların, karasularının iç sınırının belirlenmesinde göz önünde tutulmasını talep etmişlerdir. Buna karşın denizci devletler, bu takımadaların bir bütün olarak düşünülmesi fikrine karşı çıkmıştır. 1945 sonrasında başlayan Üçüncü Dalga Dekolonizasyon Hareketleri ile herhangi bir şekilde anakaraya bağlı olmayan ve birden çok adadan oluşan Endonezya ve Filipinler gibi koloniler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu devletlerin, ülkesel güvenliklerini ve bağımsızlıklarını korumak amacıyla ülkelerini oluşturan adaların gerisinde kalan deniz alanlarını açık deniz olarak değil; kendi egemenliklerini uygulayabilecekleri deniz alanları olarak nitelendirmeleri, takımada kavramına başka bir boyut kazandırmıştır. Fakat bu talepler uluslararası toplum tarafından, 1958 ve 1960 yılında yapılan iki deniz hukuku konferansında büyük oranda göz ardı edilmiş ve bu durum, yukarıda belirtilen devletlerin çeşitli iç hukuk düzenlemeleri yoluyla egemenlikleri altındaki deniz alanlarından belirli istisnalar dışında yabancı gemilerin geçişini yasaklamalarına ve geçişi zorlaştırmaya yönelik çeşitli sınırla-

malar getirmelerine neden olmuştur. Diğer taraftan Endonezya başta olmak üzere takımda devletleri, taleplerinin desteklenmesi amacıyla uluslararası topluma yönelik de çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin ve uluslararası toplumun dekolonizasyon hareketleri sonrasında değişen yapısının sonucunda, BMDHS’de takımda devletleri ayrı bir başlık altında düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeyle beraber “takımda suları” ve “takımda devleti” kavramları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma temelinde iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, takımda kavramının uluslararası deniz hukuku bakımından statüsünün belirlenmesi süreci işlenmiştir. Bu doğrultuda, BMDHS’nin imzalanması bir milat olarak ele alınmış; bundan öncesi ve sonrasında uluslararası anlamda yapılan düzenleme girişimleri değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise bir takımda devleti olarak Endonezya’nın hem BMDHS’den önce takımda kavramının uluslararası toplumda tanınmasına yönelik faaliyetleri hem de sonrasında BMDHS’nin ilgili hükümlerine uyum sağlamak amacıyla yaptığı çeşitli hukuki düzenlemelere yer verilerek takımdayı düzenleyen uluslararası hukuk kurallarının takımda devletleri tarafından nasıl uygulandığına yönelik bir örnek ortaya konulmuştur.

II. BMDHS’nin İmzalanmasına Kadar Geçen Süreçte Takımdaların Hukuki Statüsünün Belirlenmesine Yönelik Girişimler

A. Birleşmiş Milletler (BM) Öncesi Düzenleme Girişimleri

1. 1930 Uluslararası Hukukun Kodifikasyonu Konferansı’na Kadar Yapılan Çalışmalar

Uluslararası toplumda, orta okyanus takımdalarının karasularının sınırlandırılmasında etkili olmasına yönelik bir genel irade oluşturma çabaları 1. Dünya Savaşı’ndan sonra başlamıştır. Konu ilk kez 1927 yılında Uluslararası Hukuk Enstitüsü’nün¹ (UHE) Lozan Oturumu’nda gündeme gelmiştir. Burada asıl olarak adaların karasularına sahip olabilmeleri için gereken nitelikler ve belirlenecek olan bu niteliklerin mevcudiyetinde karasularının genişliğinin kaç deniz mili

¹ “Institut de Droit International”

olabileceği konusu ele alınırken, bu tür adaların karasularının mevcut olduğunun kabul edilmesi halinde bir adalar grubunun ya da takımadanın karasularının nasıl belirleneceği meselesinin de bunun doğal bir sonucu olarak tartışılması gerektiği belirtilmiştir. Bu anlamda, yapılan tartışma büyük oranda bir adalar grubunun "takımada" olarak adlandırılabilmesi için, bu adalar grubunu oluşturan adalar arasındaki azami mesafenin tespitine yönelik olmuştur. Nitekim, karasularına ilişkin olarak hazırlanan ve aynı oturumda sunulan taslak düzenlemenin 5. maddesinde şöyle bir tespit yapılmıştır:

*"Eğer bir adalar grubu yalnız bir devlete aitse ve grubun birbirinden en uzak iki adası arasındaki mesafe karasularının genişliğinin iki katını geçmiyorsa, bu adalar grubu bir bütün olarak görülecek ve karasularının genişliği bu adaların en uç noktaları arasında çizilecek bir çizgiden itibaren ölçülmeye başlanacaktır."*²

Tartışmalar sonucunda şu karar alınmıştır:

*"Tüm üyeler her halükârda, adalar arasındaki mesafenin karasularının genişliğinin iki katından fazla olmasının, kuralın takımadalar lehine uygulanmasını engelleyeceği hususunda ortak bir görüşe varmışlardır."*³

Aynı oturumda karasularının genişliğinin en fazla altı deniz mili olması teklif edildiğinden, taslak kapsamında takımadaları oluşturan en uçtaki adalar arasındaki mesafenin 5. madde dolayısıyla en fazla on iki deniz mili olabileceği anlaşılabılır.⁴ Buna karşın UHE'nin 1928 yılında yapılan Stockholm Oturumu'nda sunulan "Barış Zamanında Karasularına İlişkin Taslak Düzenleme"de karasularının genişliğinin üç deniz mili⁵ olarak önerilmesi dolayısıyla, azami mesafe altı deniz miline düşmüştür.

² Institut de Droit International Annuaire, Schmidt Periodicals GMBH, 1927, C. 33, s. 80.

³ a.g.e. s. 81.

⁴ Jens Evensen, Certain Legal Aspects Concerning the Delimitation of the Territorial Waters of Archipelagos, A/CONF.13/18, 1958, s. 291.

⁵ Karasularının genişliğinin üç deniz mili olarak belirlenmesi, tarihsel olarak bakıldığında uluslararası toplumda, karasularının genişliğine ilişkin "üç deniz mili kuralı" olarak adlandırılan genel bir uygulamanın sonucudur. Üç deniz mili kuralı, temelde Hollandalı Hukukçu Cornelius van Bynkershoek'in (1673-1743), 1702'de basılan "De Dominio Maris Dissertatio" adlı eserinde bir gelenek kuralı olarak kabul ettiği "terrae dominum finitur, ubi finitur armorium vis" (karaya hakimiyet, silahların gücünün ulaşmadığı yerde biter.) kuralına yaptığı yorumdan

Her ne kadar UHE tarafından çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da, taslak düzenlemeler bir uluslararası andlaşma haline getirilememiştir. Bu durum, UHE'den sonra yapılan çalışmalar açısından da geçerliliğini korumuştur. Nitekim Uluslararası Hukuk Derneği^{6,7}, Amerikan Hukuk Enstitüsü⁸ ve Harvard Uluslararası Hukuk Araştırma Çalışmaları⁹ kapsamında yapılan, asıl amacı karasularının sınırlandırılması ve genişliğinin belirlenmesi olan girişimler de büyük oranda başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁰

kaynaklanır. Van Bynkershoek, kuralı, bir devletin denizdeki egemenliğinin de ancak toprakların menziline uzandığı yere kadar olduğu şeklinde yorumlamıştır. Bu kurala "cannon shot rule" (top atışı kuralı) da denilmektedir.

1782'de İtalyan Ferdinando Galiani (1728-1782) toprakların menziline üç deniz mili olduğunu belirtmiş ve top atışı kuralına dayanarak, devletin egemen olduğu deniz alanlarının genişliği açısından yeknesaklığın sağlanması amacıyla karasularının genişliğinin üç deniz miline sabitlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Sonrasında bu kural birçok devlet tarafından benimsenmiştir.

1930 Uluslararası Hukukun Kodifikasyonu Konferansı'na giden süreçte karasularının genişliği sorununun çözülmesine yönelik hazırlık çalışmalarını yapmakla görevlendirilen alt komiteye Alman hukukçu Walther Schücking tarafından sunulan raporda, silah teknolojisindeki gelişmeler sonucunda kıyı topraklarının menziline artması sebebiyle, bu toprakların menziline karasularının genişliği açısından bir ölçüt olarak ele alınmasının mümkün olmadığı ve devletlerin karasularını tek taraflı işlemler yoluyla farklı alanlara ayırarak bu alanlarda üç deniz milinin üstünde genişlikler belirlemek suretiyle egemenliklerini tesis ettikleri belirtilmiştir. Bu durum, Schücking'in üç deniz mili kuralının bir gelenek hukuku kuralı olmadığını iddia etmesine neden olmuştur. (Acts of the Conference for the Codification of International Law Vol. I-Plenary Meetings, LoN Doc. C.351.M.145.1930.V.,1930, s. 26-75)

⁶ "International Law Association"

⁷ Uluslararası Hukuk Derneği'nin 1924 yılındaki Stockholm Oturumu'nda, karasularına ilişkin bir andlaşma teklifi hazırlamakla görevlendirilen Profesör Alejandro Alvarez raporunu ve taslak andlaşmayı sunmuştur. "Barış Zamanında Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Kurallar" başlıklı bu taslak andlaşmada, kendini oluşturan adaların her birinin ayrı ayrı karasularının olmayacağı; buna karşın bir birim olarak düşünülen takımadaanın kendine münhasır karasuları alanı olacağı belirtilmiştir. Bununla beraber, takımadaların karasularının nasıl belirleneceğine ilişkin olarak 6. maddede çeşitli düzenleme önerileri getirmiştir. Bu maddeye göre:

"Karasularının dışında kalan ya da dış sınırında bulunan adalar için bu adaların etrafına özel bir karasuları alanı oluşturulacaktır.

Takımadaların mevcudiyeti halinde adalar bir bütün olarak kabul edilecek ve karasularının genişliği, takımadaanın merkezinden en uzakta bulunan adalardan itibaren ölçülmeye başlanacaktır." (Alvarez'den akt. Mohamed Munavvar, "Ocean States: Archipelagic Regimes in the Law of the Sea", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dalhousie University 1993, s. 139.)

⁸ "American Society of International Law"

⁹ "Harvard Research in International Law"

¹⁰ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2014, C. 2, s. 299.

2. 1930 Uluslararası Hukukun Kodifikasyonu Konferansı

1924'te Milletler Cemiyeti Genel Kurulu, uluslararası hukukun aşamalı kodifikasyonunun sağlanması amacıyla bir Uzmanlar Komitesi kurmuştur. Komite, uluslararası toplumun bir uluslararası anlaşmayla düzenlenmesine en çok ihtiyaç duyduğu ve hakkında bir düzenleme yapmanın mümkün olduğu konuları içeren bir liste hazırlamakla görevlendirilmiştir.¹¹

Uzmanlar Komitesi'nin ilk oturumu 01.04.1925 ile 08.04.1925 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu oturumda Komite, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından istenilen listeyi hazırlamıştır. Buna ek olarak, listedeki konuların tartışılması ve bu konuları düzenleyen taslak anlaşma metinlerinin hazırlanması amacıyla her birinde bir özel raportörün bulunduğu 11 adet alt komitenin kurulmasına karar verilmiştir.¹² Bu alt komitelerden biri de karasularının hukuki rejiminin belirlenmesi amacıyla kurulmuş ve alt komiteye özel raportör olarak Alman Hukukçu Walther Schücking atanmıştır.

Alt Komite tarafından hazırlanan rapor, Uzmanlar Komitesi'nin 15.01.1926 tarihli 2. Oturumu'nda sunulmuştur. Raporda, karasularının sınırlandırılması açısından özellikle kıyıya yakın bir ada ya da adalar grubunun mevcudiyeti halinde çeşitli zorluklar yaşanabileceği belirtilmiştir.¹³ Bu durum dolayısıyla, hazırlanan ilk taslak anlaşmada takımadalara ilişkin bir düzenleme yapılmamış; fakat taslak anlaşmanın “Adalar” başlıklı 5. maddesinde adaların kıyı devletinin karasularının belirlenmesindeki etkisine ve kendi karasularına sahip olma koşuluna yer verilmiştir:

*“Bir kıyının yakınında yer alan ve sürekli deniz yüzeyinin altında kalmayan doğal adalar mevcutsa bunların karasularının kıyıdan itibaren ölçülmesi durumunda bu deniz yetki alanının dışında kalması istisna olmak üzere, esas hat bu adalardan çizilecektir. İstisna durumunda ise, adaların kendi karasuları olacaktır.”*¹⁴

¹¹ “Resolutions and Recommendations Adopted on the Reports of the First Committee”, League of Nations Official Journal Special Supplement, 1924, S. 21, s. 10.

¹² “First Session of the Committee of Experts for the Progressive Codification of International Law”, American Journal of International Law Supplement, 1926, C. 20, S. 12, s. 12-13.

¹³ Report to the Council of the League of Nations on the Questions Which Appear Ripe for International Law, League of Nations Committee of Experts for the Progressive Codification of International Law, LoN Doc. C.196.M.70.1927.V., 1927.

¹⁴ a.g.e. s. 72.

5. maddeye yönelik en önemli itiraz, alt komite üyesi De Magalhaes tarafından yapılmıştır. De Magalhaes, taslak maddenin asıl amacının orta okyanus takımadalarının karasularının sınırlandırılmasındaki etkilerinin belirlenmesi olduğunu ve bu belirleme yapılmadığından taslak maddenin amacına ulaşmadığını bildirmiştir. Ayrıca, bir takımadayı oluşturan adaların tek bir birim olarak düşünülerek kıyı devletinin karasularının takımadayı oluşturan adalardan en uzakta olanı esas alınarak sınırlandırılması gerektiğini belirtmiş ve 5. maddeye şu paragrafın eklenmesini talep etmiştir:¹⁵

“Takımadalar söz konusu olduğunda, kapsamı içindeki adaların bir bütün oluşturduğu kabul edilecek ve kıyı devletinin karasularının genişliği, takımadanın merkezinden en uzaktaki adadan itibaren ölçülecektir.”¹⁶

13.03.1930’da Uluslararası Hukukun Kodifikasyonu Konferansı Lahey’de 57 devletin katılımıyla başlamıştır. Konferans’ın temel amacı, Hazırlık Komitesi’nin hazırladığı raporda “Temeller” (Bases) adı verilen ve Uzmanlar Komitesi tarafından belirlenen konular üzerinde bir ortak iradenin oluşmasını engelleyen sorunları çözüme kavuşturmak, sonrasında belirtilen üç konunun hukuki çerçevesini çizmek olmuştur. Başta, belirlenen üç konudan her biri için birer tane komite kurulmasına karar verilmiş ve bu komitelerin konulara ilişkin temelleri tartışıp bunlarla ilgili Genel Kurul’a bir rapor sunması istenmiştir. Hazırlık Komitesi’nin, Konferans’ın usulüne ilişkin olarak hazırladığı taslağın aynı şekilde konferansa katılan devletler tarafından kabul edilmesi sonucunda, taslağın 6.maddesi uyarınca belirlenen üç konu ile ilgili, “Vatandaşlık Komitesi, Karasuları Komitesi ve Devletlerin Sorumluluğu Komitesi” oluşturulmuştur. Karasuları Komitesi, “2. Komite” olarak adlandırılmıştır. Bu komiteler, Hazırlık Komitesi’nin kendi konuları ile ilgili olarak hazırladığı raporda bulunan temelleri tartışarak bir andlaşma metni hazırlamakla görevlendirilmiştir.¹⁷

Konferans Genel Kurulu’nun 12.04.1930 tarihinde yaptığı 8. Genel Kurul Oturumu’nda, 2. Komisyon’un Konferans’ın başlamasından

¹⁵ Munavvar, “Ocean States: Archipelagic Regimes in the Law of the Sea”, s. 143.

¹⁶ “First Session of the Committee of Experts for the Progressive Codification of International Law”, s. 67.

¹⁷ Acts of the Conference for the Codification of International Law Vol. I-Plenary Meetings, LoN Doc. C.351.M.145.1930.V., 1930, s. 26.

itibaren bir aylık dönemde yaptığı çalışmaları içeren rapor sunulmuştur. Raporda karasularının iç sınırını belirleyen esas hattın “en düşük cezir hattı” esas alınarak çizileceği; ancak bu hat çizildikten sonra bir ada ya da bir adalar grubunun mevcut olduğu istisnai hallerin de değerlendirileceği belirtilmiştir. Komite tarafından yapılan değerlendirme sonucunda, takımadanın mevcudiyeti durumunda bu takımadanın, karasularının sınırlandırılmasında esas alınabilmesi için azami mesafe olarak alt komitenin üyelerinin on deniz milinde mutabakata vardıkları; fakat “yeterli derecede teknik detaya sahip olunmadığından bu konuya ilişkin bir düzenleme yapma fikrinden vazgeçilmesi gerektiği”¹⁸ bildirilmiştir. Diğer taraftan, konferansta karasularının genişliği sorunu da çözülememiştir. Bunun üzerine 2. Komite raportörü ve Hollanda delegasyonu üyesi Jean Pierre Adrien François tam bir andlaşma metni hazırlanamadığını; en yakın zamanda sadece karasularının hukuki statüsünün belirlenmesine ilişkin uluslararası bir konferans yapılmasına yönelik karar alınmasını talep etmiştir. Bu talep oybirliğiyle kabul edilmiştir.¹⁹

Bu anlamda Birleşmiş Milletler öncesinde takımadalara ilişkin olarak yapılan çalışmaların temelde, devletin kıyısından çok da uzak olmayan bir adalar grubunun kıyı devletinin karasularının belirlenmesinde hangi koşullar altında esas alınabileceği üstüne yoğunlaştığı görülebilir. Her ne kadar kodifikasyon denemelerinde bir ayırım yapılmamış olsa da çalışmalar büyük oranda kıyı takımadalarının düzenlenmesine yönelik olmuştur. Bunun en önemli nedeni tarihsel olarak, “orta okyanus takımadası” niteliğindeki devletlerin kolonici devletlerden bağımsızlıklarını kazanmamış olmalarıdır. Nitekim, uluslararası toplumda orta okyanus takımadalarının hukuki statülerinin belirlenmesine ilişkin inisiyatifin başat aktörleri olan Filipinler ve Endonezya ancak 20. yüzyılın ortalarında kolonici devletlerin etkisinden kurtularak bağımsızlıklarını elde edebilmişlerdir.²⁰

¹⁸ a.g.e. s. 133.

¹⁹ a.g.e. s. 50-51.

²⁰ Endonezya’nın ve Filipinler’in bağımsızlık sürecine yönelik detaylı bilgi için bkz. Dietmar Rothermund, *The Routledge Companion to Decolonization*, Routledge, Londra 2006, s. 71-81, 94-97.

B. 1951 İngiltere-Norveç Balıkçılık Davası ve Birleşmiş Milletler Kapsamında Yapılan Faaliyetler

1. 1951 İngiltere-Norveç Balıkçılık Davası

İngiltere-Norveç Balıkçılık Davası'nda alınan karar, UHE ile başlayan ve Milletler Cemiyeti ile devam eden kıyı takımadalarının kıyı devletinin karasularının sınırlandırılmasındaki etkisinin belirlenmesine ve hangi koşullarda karasularının sınırlandırılmasında esas alınabileceğine ilişkin çalışmaları bir anlamda nihayete erdirmiştir.

1908 yılında İngiltere bayraklı çok sayıda balıkçı gemisinin Norveç'in kuzeyinde avlanması nedeniyle Norveç Hükümeti tarafından yabancıların, Norveç karasularında balıkçılık yapmasını engelleyecek birtakım tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler dolayısıyla 1911 yılında bir balıkçılık gemisine el konulmuş; buna benzer engelleyici faaliyetler uzun süre devam etmiştir. Özellikle 1948'den sonra el koyma faaliyetleri artış göstermiştir.

İngiltere'nin Uluslararası Adalet Divanı'na 28.09.1949 tarihinde yaptığı başvuru sonucunda açılan davada, Norveç'in 1935 yılında çıkartılan bir Kraliyet Kararnamesi yoluyla ülkenin kuzey kıyısındaki münhasır balıkçılık bölgelerinin genişliğine yönelik yaptığı sınırlandırmanın normal esas hat yöntemine göre yapılmayıp; kıyının birtakım coğrafi özellikleri göz önünde bulundurularak çizilen hayali bir hatta göre yapılmasının hukuka aykırı olduğu iddia edilmiştir.

Belirtilen kararnamede uygulanan ve "Norveç Sistemi" adı verilen yöneme göre balıkçılık bölgelerinin dış sınırları düz esas hatlardan itibaren denize doğru dört deniz mili öteden geçecek şekilde konumlandırılmıştır. Bu düz esas hatlar temelde, kıyıdaki ya da Norveç "Skjaergaard"ını oluşturan çok sayıdaki ada ve adacıklardaki sabit esas noktalar kullanılarak çizilmiştir.²¹ Diğer taraftan, dönemsel anlamda karasularının genişliğine yönelik azami bir değer ortaya konulamadığından bu esas noktaların belirlenmesinde kıyıdan uzaklık koşulu aranmamış; bunun yerine adalar, adacıklar ve kayalıklardan sürekli deniz yüzeyinin altında kalanlar ve kıyı doğrultusunda olmayanlar

²¹ Norveç'in belirtilen bölgedeki sınırlandırma faaliyetinin tarihsel ve coğrafi arka planına yönelik detaylı bilgi için bkz. Waldock Humphrey M., "The Anglo-Norwegian Fisheries Case", *British Yearbook of International Law*, 1951, C. 28

dışarıda bırakılmıştır. İngiltere ise karasularının genişliğinin en fazla dört deniz mili olabileceği konusunda uluslararası toplumda bir genel kanının mevcut olduğunu ve uluslararası hukukun kıyı devletine esas hatları çizme konusunda tam bir belirleme yapma yetkisi vermediğini; bunun çeşitli sınırlarının mevcut olduğunu belirtmiştir.²²

Divan, uygulanan düz esas hat yönteminin diğer kıyıdaş devletler tarafından nasıl karşılandığını ve bu uygulamanın tarihsel gelişim sürecini inceledikten sonra şu karara varmıştır:

*"Divan, Norveç sisteminde kullanılan ve Norveç kıyısının kendine özgü coğrafyası dolayısıyla uygulanması zorunlu olan düz esas hat yönteminin, uyumsuzluk ortaya çıkmadan çok önce dahi, hükümetlerin tavrının bunu uluslararası hukuka aykırı görmediklerinin kanıtı olarak sürekli ve yeterli derecede uzun bir süre boyunca uygulanarak pekiştirildiğine karar vermiştir."*²³

Bu karar doğrultusunda, düz esas hattın gerisinde kalan deniz alanının içsular olduğu kabul edildiğinden takımadayı oluşturan ada, adacık ve kayalıkların içinde kalan deniz alanları da içsular olarak görülmüştür. Kıyı takımadaları açısından, bu tür takımadaların kıyının doğrultusundan önemli derecede sapsmış olmaması, deniz alanları ile bu alanları çevreleyen ya da bölen kara oluşumları arasında yakın bir ilişkinin olması ve uzun süreli uygulamayla ortaya konabilecek yalnızca o bölgeye özgü ekonomik menfaatlerin mevcudiyeti halinde düz esas hatların çizilmesinde esas alınabileceğini belirtmiştir.²⁴

Divan'ın verdiği kararın takımadalar bakımından iki açıdan önemi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Norveç kıyısının coğrafi farklılıklarının, karasularının belirlenmesi açısından normal esas hat dışında farklı bir sistemin uygulanmasını meşrulaştırmasıdır. İkincisi ise Skjaergaard'daki balıkçılık kaynaklarına, yerel halkın ekonomik bağımlılığının da düz esas hattın kullanılması için bir meşruiyet nedeni olarak görülmesidir.²⁵

²² Jens Evensen, "The Anglo-Norwegian Fisheries Case and Its Legal Consequences", *The American Journal of International Law*, 1952, C. 46, S. 4, s. 610-13.

²³ İngiltere-Norveç Balıkçılık Davası Kararı, 1951, para. 139.

²⁴ a.g.k. para. 132-133.

²⁵ a.g.k. para. 127-28.

2. 1958 ve 1960 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansları

Yapılan kodifikasyon denemelerinin asıl olarak kıyı takımadalarını kapsaması, 20. yüzyılın ikinci yarısında bağımsızlığını kazanmış ve herhangi bir anakaraya bağlı olmayıp; yalnızca adalardan oluşan başta Endonezya ve Filipinler gibi devletlerin deniz alanlarındaki balıkçılık bölgelerini başka devletlerin balıkçılık gemilerinden korumak amacıyla çeşitli iç hukuk düzenlemeleri yapmalarını zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak Filipinler, 07.03.1955 tarihinde BM'ye konuya ilişkin bir sözlü nota vermiştir. Bu nota doğrultusunda *"Filipin Takımadası'na ait olan adaların etrafındaki, arasındaki ve bu adaları bağlayan tüm sular, genişliklerine ya da boyutlarına bakılmaksızın Filipinler'in münhasır egemenliğine tabi olan içsuların ya da ulusal sularının bölünmez bir parçası"*²⁶ sayılmıştır. Benzer bir düzenleme, Endonezya tarafından 13.12.1957 tarihli Djuanda Deklarasyonu²⁷ ile yapılmıştır.

1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 174 Numaralı Kararı ile BM kapsamında Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) kurulmuştur.²⁸ Komisyon'un dayanağı BM Şartı'dır. Şart'ın 13/1-a maddesine göre *"BM Genel Kurulu; siyasal alanda uluslararası iş birliğini geliştirmek, uluslararası hukukun giderek geliştirilmesini ve yasalaştırılmasını teşvik etmekle görevlidir."* UHK'nin görevi de bu madde gereğince UHK Statüsü'nün 18/1 ve 18/2. maddelerinde şu şekilde tanımlanmıştır:

"Devletler tarafından oluşturulup oluşturulmadığına bakılmaksızın mevcut taslakları da göz önüne alarak, uluslararası hukuk kapsamında kodifiye edilmesi gereken konuları bulmak ve kodifiye edilmesini zorunlu olarak gördüğü konuları Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunmaktır."

Bunun sonucunda UHK, 1949'da yaptığı ilk oturumuna yönelik olarak BM Genel Kurulu'na sunduğu raporda karasularının hukuki statüsünü de *"kodifiye edilmesi gereken"* bir konu olarak belirlemiştir.²⁹ 1951'deki 3. Oturumu'na ilişkin BM Genel Kurulu'na verdiği ra-

²⁶ UHK, Yearbook of the International Law Commission Volume I-Summary Records of the Seventh Session, A/CN.4/SER.A/1955/Add. 1, 1955, s. 52-53.

²⁷ Djuanda Deklarasyonu'na ilişkin inceleme *"Takımadada Devleti Kavramının Doğuşunda Endonezya'nın Rolü"* başlığı altında yapılmıştır.

²⁸ A/RES/174 (II) (15.11.1947).

²⁹ UHK, Report of the International Law Commission on the Work of its First Session, A/CN.4/13 ve Corr. 1-3, 1949, s. 280-81.

porda UHK, karasularının hukuki statüsüne yönelik çalışmaya başlanılacağını belirtmiş ve buna yönelik ilk adımı da, 1930 Konferansı’nda 2. Komisyon’un raportörlüğünü yapan Hollandalı hukukçu Jean Pierre Adrien François’yı karasularının hukuki statüsüne ilişkin özel raportör olarak görevlendirerek atmıştır.³⁰ UHK, karasularının hukuki statüsünü 1952’deki 4. Oturumu’nda, 1955’teki 7. Oturumu’nda ve 1956’daki 8. Oturumu’nda tartışmıştır.

François, karasularının hukuki statüsüne ilişkin hazırladığı ilk raporu UHK’nin 1952’deki 4. Oturumu’nda sunmuştur. Her ne kadar, yapılan çalışmada temelde karasularının genişliği sorunu çözülmeye çalışılsa da sabit bir değer üstünde uzlaşılammıştır. Adalar ise daha ziyade karasularının iç sınırının belirlenmesinde esas hatların çizilmesindeki etkileri açısından ele alınmıştır. Bununla beraber 1954 yılındaki oturumda *“adalar grubuna ilişkin düzenlemenin karasularının genişliği ile bağlantılı olduğundan dolayı, bu sorun çözüldükten sonra görüşülmesine”* karar verilmiştir.³¹ Her ne kadar takımada kavramı ele alınmamış olsa da taslak andlaşmada, adalara ilişkin birtakım taslak maddeler önerilmiştir. Bunlardan bir bölümü adaların, kıyı devletinin esas hatlarının belirlenmesindeki rolüne ilişkin olsa da; *“Adalar”* başlıklı 10. maddede hem *“ada”* kavramının tanımı yapılmış; hem de adaların kendi karasularının olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, bu kuralın açık denizdeki adalara uygulanacağı da bildirilmiştir.³²

1955 yılındaki oturumda, 10. maddeye ilişkin Komisyon *“bu taslak andlaşmaya, adalar grubuna yönelik bir madde konulmasından şu anlık vazgeçilmesi gerektiğini; bununla beraber “Düz Esas Hat” başlıklı 5. maddenin kıyının yakınındaki bir adalar grubu için uygulanabileceğini ve kıyının yakınında olmayan ada grupları içinse genel kuralların zaten uygulandığını”* belirtmiştir.³³

³⁰ Report of the International Law Commission on its Third Session, GAOR, 6th Session Supplement, U.N. Doc. A/CN.4/48 and Corr. 1 & 2, 1951, C. 2, S. 9, s. 140.

³¹ UHK, Yearbook of the International Law Commission - Documents of the Sixth Session Including the Report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1954/Add.1, 1954, C. 2, s. 153.

³² a.g.e. s. 156.

³³ UHK, Report of the International Law Commission Covering the Work of its Seventh Session 2 May - 8 July 1955, Official Records of the General Assembly, Tenth Session, A/2934, 1955, s. 37.

Diğer taraftan, bu oturumda takımadalar yalnızca İzlanda ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti tarafından ele alınmıştır. İzlanda, 1951 İngiltere-Norveç Balıkçılık Davası'nda verilen karardaki şartlardan biri olan "yakınlık şartını" karşılamayan bir adalar grubunun karasularının bağımsız bir esas hat sistemine göre belirlenmesi gerektiğini savunmuştur.³⁴ Yugoslavya ise, her ne kadar takımadaların hukuki statüsüne ilişkin bir yorumda bulunmasa da; düz esas hat sistemini reddettiğini bildirmiştir.³⁵

Bu bağlamda 1958 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'na sunulmak üzere hazırlanan taslak andlaşmada takımadaların hukuki statülerinin belirlenmesine ilişkin bir girişimde bulunulmadığı; bunun yerine yalnızca kıyı takımadalarının, kıyı devletinin karasularının belirlenmesindeki etkisine yönelik bir belirleme yapıldığı görülmüştür. Bununla beraber, takımada niteliğinin kazanılabilmesi için adalar arasındaki azami mesafenin de beş deniz mili olabileceği karara varılmış; fakat bu düzenleme taslak andlaşmada yer almamıştır.³⁶

1956'daki oturumda, 1958'de yapılacak konferansta görüşülmek üzere kabul edilen taslak andlaşma, takımadalar açısından önceki oturumlar ile aynı doğrultuda olmuştur.

UHK'nin 8. Oturumu'nda kabul ettiği taslaktan sonra, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21.02.1957 tarihli 658. Oturumu'nda "Uluslararası Deniz Hukuku'nun İncelenmesi Amacıyla Tam Yetkili Temsilciler Konferansı" başlıklı 1105 (XI) Numaralı Karar alınmıştır. Bu kararda, Uluslararası Deniz Hukuku'na yönelik yeni bir uluslararası konferans yapılacağı bildirilmiştir. Bunun üzerine BM'ye üye tüm devletler bu konferansa davet edilmiş ve bu devletlere UHK'nin 8. Oturumu'nda kabul ettiği taslak andlaşmalar gönderilerek bunlara ilişkin görüşlerini iletmeleri istenmiştir.

Konferans öncesinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin isteğiyle Norveçli hukukçu Jens Evensen'e "Takımadaların Karasularının Sınırlandırmasına İlişkin Belirli Hukuksal Durumlar" adında bir rapor hazırlatılmıştır. Bu raporda takımadalar, kıyıya olan mesafelerine göre

³⁴ a.g.e. s. 47.

³⁵ a.g.e. s. 60-61.

³⁶ UHK, Yearbook of the International Law Commission Volume I - Summary Records of the Eighth Session, U.N. Doc. A/CN.4/SER. A/1956, 1956, s. 267.

ilk kez "kıyı takımadası" ve "orta okyanus takımadası" olarak ikiye ayrılmıştır. Kıyı takımadaları, "bir anakaraya, makul bir şekilde onun bir parçasını teşkil edecek kadar yakın olan ve içsuların dış sınırını oluşturan takımadalar" olarak; orta okyanus takımadaları ise, "kıyıdan, anakaranın ya da içsuların dış sınırının bir parçası sayılmayacak kadar uzak olan, okyanusta bulunan adalar grubu" olarak tanımlanmıştır.³⁷ Bununla beraber, taslak andlaşmanın 5. maddesinin asıl olarak kıyı takımadalarını ele aldığını; orta okyanus takımadalarına yönelik herhangi bir düzenlemenin bulunmadığını belirttikten sonra, yapılacak olan düzenlemede yer alması gereken unsurları da bildirmiştir.³⁸

Cenevre Deniz Hukuku Konferansı 24.02.1958'de 86 devletin katılımıyla başlamış ve 27.04.1958'e kadar iki aydan uzun bir süre devam etmiştir. Konferans'ta orta okyanus takımadalarına yönelik herhangi bir tartışma yapılmamıştır. Buna karşın özellikle, taslak andlaşmanın yukarıda belirtilen 5. maddesine yönelik olarak yapılan görüşmeler sırasında Filipinler, ülkesini oluşturan adaların birbirlerine yakın olduğu, bu nedenle de tarihsel olarak tek bir bütün niteliğinde olan takımadalara en dıştaki adaların kıyıları esas alınarak ve kıyının genel doğrultusundan sapılmayacak şekilde düz esas hat yönteminin uygulanmasını teklif etmiş; fakat bir taraftan denizci devletlerin baskıları, diğer taraftan da konferansa katılan diğer devletlerin destek vermemesi nedeniyle teklifler geri çekilmiştir.^{39,40} Konferansta kabul edilen dört uluslararası andlaşmadan biri olan "Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi"nde (KBBS) takımadalara yönelik bir düzenleme yer almamıştır.

³⁷ Jens Evensen, Certain Legal Aspects Concerning the Delimitation of the Territorial Waters of Archipelagos, A/Conf.13/18, 1958, s. 290.

³⁸ a.g.e. s. 301-302.

³⁹ Ngozi Caleb Kamalu, "Small States and the Regime of the Archipelago", *India Quarterly*, 1989, C. 45, S. 2/3, s. 238.

⁴⁰ Filipinler'in 5. ve 10. maddeye ilişkin teklifleri sıralı şekilde aşağıda verilmiştir: "Düz esas hat yöntemi, bir bütün oluşturan ve tarihsel anlamda bir birim olarak görülebilecek adalar ile tüm olarak düşünülebilecek nitelikteki takımadalara da uygulanacaktır. Esas hatlar, en dıştaki adaların kıyıları esas alınarak ve takımadanın genel yapısı göz önünde bulundurularak çizilecektir. Bu esas hatların gerisinde kalan deniz alanları içsular niteliğindedir."

"Kıyıdan açığındaki adalardan, bir bütün oluşturan ve tarihsel anlamda bir birim olarak görülebilecek adalar, tüm olarak düşünülebilir ve bu adaların karasularının belirlenmesinde 5. maddede belirtilen düz esas hat yöntemi uygulanabilir. Esas hatlar en dıştaki adaların kıyıları esas alınarak ve takımadanın genel yapısı göz önünde bulundurularak çizilecektir. Bu esas hatların gerisinde kalan deniz alanları içsular niteliğindedir." (Annexes, A/CONF.13/C.1/L.86-L.127, 1958, s. 239.)

Uluslararası Deniz Hukuku'nun temel sorunları olarak nitelendirilebilecek karasularının genişliği ve bitişik bölgede kıyı devletine münhasır balıkçılık hakkının hukuki statüsüne ilişkin herhangi bir düzenlemenin yapılamamış olması, 1958 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nın sonuçları bakımından UHK'nin belirlediği hedefe ulaşamadığını göstermektedir.⁴¹

1958 Konferansı'nda belirtilen iki sorunun çözülmemesi üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 10.12.1958 tarihli 783. Oturumu'nda 1307 (XIII) Numaralı Kararı almıştır. Bu kararla Genel Kurul, karasularının genişliği ile balıkçılık hakkı sorunlarını "uluslararası hukukun iki çok önemli konusu" olarak tanımlamış ve 1960 yılının Mart-Nisan aylarında bu sorunların çözülmesine ilişkin bir uluslararası konferans yapılacağını bildirmiştir. İkinci Deniz Hukuku Konferansı, 17.03.1960 ile 26.04.1960 tarihleri arasında 87 devletin katılımıyla başlamıştır. Bu konferansta da karasularının genişliğine yönelik uluslararası toplumda bir anlaşmaya varılamaması nedeniyle, baştan itibaren karasuları ile tamamen bağlı olduğu düşünülen takımadalara ilişkin bir düzenleme de yapılamamıştır.

Orta okyanus takımadalarına yönelik bir düzenleme yapılamaması dolayısıyla Filipinler ve Endonezya, Güney Asya'daki devletler ile çeşitli uluslararası andlaşmalar yapmak suretiyle bir taraftan bu kuralsızlık halini bölgesel de olsa ortadan kaldırmaya çalışmışlar; diğer taraftan da iç hukuklarında yaptıkları çeşitli düzenlemelerle⁴² uluslararası toplumu bir düzenleme yapması konusunda zorlamışlardır.⁴³

⁴¹ Raymund T. Yingling, "Geneva Conference on the Law of the Sea", *International and Comparative Law Bulletin*, 1958, C. 2, S. 3, s. 21.

⁴² Filipinler, 1958 Konferansı'nda verdiği tekliflerin reddedilmesi ve Konferans'ta orta okyanus takımadalarına ilişkin bir düzenlemenin yapılamaması sonucunda 1961 yılında "Filipinler'in Karasularının Esas Hatlarının Belirlenmesine Yönelik Kanun" adıyla çıkartılan 3046 sayılı Cumhuriyet Kanunu (Republic Act) ile 1958 Konferansı'nda teklif ettiği düzenlemeleri bir iç hukuk işlemiyle yürürlüğe koymuştur. Bu kanunda "takımadayı oluşturan adalardan en dıştakilerden itibaren, ileride yapılacak bir uluslararası andlaşma ile belirlenecek genişliğe kadar olan deniz alanı, karasularını oluşturur." hükmü yer almıştır. (Jay L. Batongbacal, "A Philippine Perspective on Archipelagic State Issues", *Maritime Studies*, 2002, S. 122, s. 19-20)

⁴³ Charlotte Ku, "The Archipelagic States Concept and Regional Stability in Southeast Asia", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 1991, C. 23, S. 3, s. 471.

3. 1973-1982 3. Deniz Hukuku Konferansı

BM Genel Kurulu, Malta Daimî Temsilcisi Arvid Pardo’nun önerisiyle 18 Aralık 1967’de 2340 (XXII) Numaralı Karar’ı almıştır. Karar sonucunda görevi deniz yatağı ve okyanus tabanlarının barışçıl kullanımına yönelik bir uluslararası taslak andlaşma hazırlamak olan “Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanlarının Devletlerin Egemenliği Dışında Kalan Bölümlerinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımını İnceleme Geçici Komitesi”⁴⁴ kurulmuştur. Komite’nin asıl amacı her ne kadar devletin egemenliğinin erişmediği deniz ve okyanus tabanlarının barışçıl amaçlarla kullanılmasına yönelik hukuki çerçevenin çizilmesi olsa da Komite’nin bazı üyeleri tarafından, karasularının genişliklerinin devletten devlete fark ettiği bu nedenle öncelikli olarak bunun yeknesaklaştırılması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁵ Komite toplantılarında deniz yatağı ile okyanus tabanının hukuki statüsünün ve genişliklerinin belirlenmesi amacıyla bir uluslararası konferans yapılması fikri ilk kez ortaya atılmıştır.⁴⁶ BM Genel Kurulu’nun 21.12.1968 tarihli 2467(XIII) Numaralı Kararı ile Komite “geçici” olmaktan çıkartılmış ve “Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Devletlerin Egemenliği Dışında Kalan Bölümlerinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi”ne dönüştürülmüştür. Komite’nin 1970’te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na verdiği raporun⁴⁷ sonucunda BM Genel Kurulu,

*“devletlerin egemenliği dışında kalan deniz yatağı ve okyanus tabanının ve bunların altındaki kaynakların eşitçe kullanılabilmesi, bu alanın tam bir tanımının yapılması, açık deniz, kıta sahanlığı, karasuları (uluslararası boğazlar ve genişlik sorunu da dahil olmak üzere) ve bitişik bölgedeki geçiş rejimlerinin hukuki çerçevesinin çizilmesi, açık denizde balıkçılık ve canlı kaynakların korunması (kıyı devletinin öncelikli hakları da dahil olmak üzere), deniz çevresinin (kirlenmenin önlenmesi de dahil olmak üzere) korunması ve bilimsel araştırma ile ilgili olarak 1973’te bir uluslararası konferans yapılmasına” karar vermiştir.*⁴⁸

⁴⁴ “Ad Hoc Committee to Study the Peaceful Uses of the Sea-Bed and the Ocean Floor beyond the Limits of National Jurisdiction”

⁴⁵ Report of the Ad Hoc Committee to Study the Peaceful Uses of the Sea Bed and the Ocean Floor Beyond the Limits of National Jurisdiction, U.N. Doc. A/Res/7230, 1968, s. 11.

⁴⁶ a.g.e. s. 15.

⁴⁷ Report of the Committee on the Peaceful Uses of the Sea Bed and the Ocean Floor Beyond the Limits of National Jurisdiction, U.N. Doc. A/7622, 1969.

⁴⁸ A/RES/2750(XXV)/C (17.12.1970).

Komite'nin esas konusu deniz yatağı ve okyanus tabanının düzenlenmesi olmasına rağmen; Genel Kurul'un, önceki konferanslar sırasında çözülememiş sorunların da çözülmesini amaçlayan bir konferans yapılmasına yönelik karar almış olması devletlerin büyük bölümünün bu konularla ilgili olarak uluslararası anlamda bir düzenlemenin olmamasından duydukları rahatsızlığın bir delili olarak gösterilebilir.⁴⁹ Bununla beraber, 1958'den sonra meydana gelen Üçüncü Dalga Dekolonizasyon Hareketleri kapsamında bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlerin 1958 ve 1960 Deniz Hukuku Konferansları'nın karar alma süreçlerinde, kolonici devlete bağlı olduklarından, yer alamamaları; bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlerde, bu iki konferans sonucunda oluşturulan kuralların yalnızca kolonici devletlerin menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacını taşıdığına yönelik bir genel kanı oluşturmuştur.⁵⁰ Bu kanı dekolonizasyon hareketleri sonucunda büyük bir değişim geçiren uluslararası toplumda, 1958 ve 1960 Deniz Hukuku Konferansları sonucunda alınan kararların uluslararası toplumun yeni düzenine uygun hale getirilmesine yönelik bir iradenin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mart 1971'de ise Komite, yapılacak konferansa kaynak niteliği taşıyacak taslak andlaşma metinlerinin hazırlanması amacıyla 3 adet alt komite kurulmasına karar vermiştir. Bu alt komitelerden ikincisi karasularının genişliği sorununu ve dolayısıyla takımda sularının belirlenmesini de kapsayan geniş bir konu yelpazesi⁵¹ üzerinde çalışmakla görevlendirilmiştir.

1974 yılında ilk kez toplanan 2. Komite'ye 09.08.1974 tarihinde Fiji, Endonezya, Mauritius ve Filipinler, takımda devletlerinin hukuki statüsünü düzenleyen beş maddeden oluşan bir taslak sunmuşlardır.^{52,53} Taslak maddelerde takımda sularının belirlenmesine ilişkin çeşitli

⁴⁹ John R. Stevenson/Bernard H. Oxman, "The Preparations for the Law of the Sea Conference", *The American Journal of International Law*, 1974, C. 68, S. 1, s. 2.

⁵⁰ Yoshifumi Tanaka, *The International Law of the Sea*, 3. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 2019, s. 32.

⁵¹ Komite, 2. Alt Komite'yi "açık deniz, kıta sahanlığı, karasuları (uluslararası boğazlar ve genişlik sorunu da dahil olmak üzere) ve bitişik bölgenin hukuki rejimleri ile balıkçılık ve açık denizde canlı kaynakların korunmasına (kıyı devletlerinin öncelikli hakları da dahil olmak üzere) yönelik sorunları kapsayacak etraflı bir liste, sonrasında ise bir taslak andlaşma metni hazırlanması" ile görevlendirmiştir.

⁵² a.g.e.

⁵³ Taslak maddelere yönelik tartışmalar aşağıda detaylı bir şekilde incelenmiştir.

hususlara yer verilmiş; bu işlemde düz esas hatların kullanılacağı belirtilmiştir. Fakat, adalar arasındaki azami mesafe ve kara alanının deniz alanına oranına yer verilmemiştir. Bu durum, İkinci Komite’nin 36. Oturumu’nda Japonya’nın temsilcisi tarafından da dile getirilmiştir. Temsilci beyanında, takımada esas hatlarının gerisinde kalan kara ve deniz alanlarının oranına ve bu tür esas hatların azami uzunluğuna yönelik “*nesnel bir ölçüt*” konulmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir.⁵⁴ Bu öneri diğer devletler tarafından da büyük oranda benimsenmiştir.

Konferans sonucunda imzalanan BMDHS’nin “Takımada Devletleri” başlıklı IV. bölümü takımada devleti kavramını tanımlamış, esas hatlara yönelik azami bir sınır belirlemiş, takımada devletlerinin esas hatların gerisinde kalan ve takımada suları olarak adlandırılan deniz alanları üstünde egemen olduklarını bildirmiştir. “Terimlerin Anlamı” başlıklı 46. maddede takımada devleti, “*bir veya birden fazla takımadadan oluşan ve başka adaları içine alabilen bir devlet*”; takımada ise “*coğrafi, ekonomik ve siyasi bir bütün oluşturacak veya tarihi olarak bu şekilde addedilecek kadar birbirleriyle yakından bağlantılı suları ve diğer doğal özellikleri birbirine bağlayan bir adalar grubu ve bölümleri*”⁵⁵ olarak tanımlanmıştır. Bu tanım dolayısıyla İngiltere ve Yeni Zelanda gibi devletler de takımada devleti niteliğini haiz olabilir hale gelmişlerdir. Fakat bu devletler, kendilerini takımada devleti olarak nitelendirmemişler; bu nedenle de 46. maddenin kapsamı içinde değerlendirilmemişlerdir.⁵⁶

Diğer taraftan takımada sularının sınırlandırılmasına yönelik olarak, Japonya temsilcisinin belirttiği iki ölçüt ele alınmıştır. “Takımada Esas Hatları” başlıklı 47. maddede esas hatların gerisinde kalan deniz alanları ile karalar arasındaki oranın en fazla 1/9 olabileceği belirtilmiş; ayrıca bir esas hattın uzunluğunun azami yüz deniz mili olabileceği, bununla beraber istisnai olarak tüm esas hatların %3’ünün uzunluğunun yüz yirmi beş deniz miline kadar çıkabileceği belirtilmiştir.

Günümüzde, BMDHS’nin takımada devletlerine ilişkin hükümlerinin gelenek hukuku kurallarına dönüştüğü savunulmaktadır.⁵⁷

⁵⁴ Summary records of meetings of the Second Committee 36th meeting, A/CONF.62/C.2/SR.36, 1974, s. 261.

⁵⁵ Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk, 10. Baskı, Beta Basım Yayın, Ankara 2019, s. 232-33.

⁵⁶ R. R. Churchill/A. V. Lowe, The Law of the Sea, Manchester University Press, Manchester 1988, s. 100.

⁵⁷ Kevin Baumert/Brian Melchior, “The Practice of Archipelagic States: A Study of

III. Bir Takımda Devleti Olarak Endonezya ve Takımda Sularını Düzenlemeye İlişkin Faaliyetleri

Jeopolitik konumu nedeniyle uluslararası ticaret ve denizasıırı sey-rüsefer açısından oldukça önemli olan Endonezya; Malakka Boğazı ve uluslararası taşımacılıkta yoğun bir şekilde kullanılan su yollarına sahip olmasının meydan getirdiği stratejik etki ile uluslararası ticarete başaktör olan birçok devletin dikkatini çekmiştir. Bunda, her tonajdan geminin yanaşabileceği birçok uluslararası limana sahip olması da etkili olmuştur. Başkenti Cakarta şehri ise, dünyanın en kalabalık metro-pollerinden biridir.

Endonezya, dünyanın en büyük takımda devleti olarak kabul edilmektedir. Yüzölçümü, 5.193.250 km² olup; yaklaşık 17.508 adet adadan oluşmaktadır. Coğrafi anlamda bir takımda niteliğinde olduğundan, oldukça geniş deniz yetki alanına sahiptir. Egemenliğinde bulunan ve egemen haklarını uygulayabildiği deniz yetki alanlarının kapsadığı alan yaklaşık 5.800.000 km²'dir. Söz konusu alanın 300.000 km²'sini karasuları, 2.800.000 km²'sini takımda suları, 2.700.000 km²'sini ise münhasır ekonomik bölge oluşturmaktadır.⁵⁸ Dünyanın en büyük takımda devleti olmasının yanı sıra Endonezya; dünyanın en geniş üçüncü münhasır ekonomik bölgesine sahiptir.⁵⁹

Bu noktaya gelmesinde Endonezya'nın uluslararası toplum tarafından bir takımda devleti olarak kabul edilmesinin büyük etkisi bulunmaktadır. Endonezya, Hollanda'dan ayrılarak bağımsızlığını kazandığı 17.08.1945 tarihine kadar bir takımda devleti olarak kabul edilmemiştir.⁶⁰ Endonezya'nın uluslararası toplumun ilk takımda devleti olarak kabul edilmesinin temelinde, orta okyanus takımdası kavramının uluslararası toplum tarafından düzenlenme süreci bulunmaktadır. Bu sürecin ilerleyişine katkı sağlayan devletler arasında Endonezya da bulunmaktadır. Endonezya, takımda devleti kavramının

Studies", *Ocean Development & International Law*, 2015, C. 46, S. 1, s. 61.

⁵⁸ Dıkdık Mohamad Sodık, "The Indonesian Legal Framework on Baselines, Archipelagic Passage, and Innocent Passage", *Ocean Development & International Law*, 2012, C.43, S. 4, s. 330.

⁵⁹ Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 30.

⁶⁰ a.g.e. s. 33.

uluslararası toplum tarafından tanınmasına yönelik çabalarını, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Hollanda’ya karşı verdiği bağımsızlık savaşını da adlandırdığı “*perjuangan*” (mücadele) kavramıyla eşleştirmiştir. Bu doğrultuda Endonezya, takimada devleti kavramının uluslararası anlamda tanınmasını ikinci bir bağımsızlık mücadelesi olarak görmüştür. Yaklaşık 25 yıl süren söz konusu mücadele sonucunda, Endonezya ve diğer takimada devletleri uluslararası hukuk literatürüne, takimada devleti kavramını kazandırmıştır. İlk kez BMDHS’de düzenlenen takimada devleti kavramı, birçok iç hukuk düzenlemesine de kaynak teşkil etmiştir. Günümüzde halen oldukça tartışmalı bir konu olmakla birlikte, birçok devlet tarafından kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

1. Endonezya’nın Deniz Ülkesinde Egemenliğini Tesis Etme Faaliyetleri

17 Ağustos 1945’te Endonezya’nın kurucu lideri Ahmed Sukarno’nun Cakarta’da “Bağımsızlık Bildirisi”ni okumasıyla birlikte, bu tarihe kadar “Hollanda Doğu Hint Adaları”⁶¹ adıyla Hollanda’nın bir kolonisi olan Endonezya, bağımsız bir devlet haline gelmiştir.⁶² Fakat bağımsızlığa kadar geçen süreçte Hollanda, bölgedeki deniz alanlarında egemenliğini tesis etmeye yönelik birtakım girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en başında, karasuları genişliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yer almıştır.

19. yüzyılda Hollanda Doğu Hint Adaları Hükümeti, deniz yetki alanlarını sınırlandırmaya yönelik bir girişimde bulunmamıştır. Ancak yüzyılın son çeyreğinde, Avustralyalı inci toplayıcılarının bu alana yoğun ilgi göstermesi sonucu Hükümet de dikkatini bu alana yönlendirmek zorunda kalmıştır. Avustralyalı inci toplayıcıları ile bölge halkı arasında çatışmaların yaşanması neticesinde Hollanda Doğu Hint Adaları Hükümeti, ivedilikle bir kararname çıkararak karasuları içerisinde yabancı gemilerin deniz kabukluları ve türevlerini toplamalarını yasaklamıştır. Söz konusu kararnamede karasularının tanımına yer verilmemiştir. Dönemin denizci devletlerinden biri olan İngiltere’ye

⁶¹ “Netherlands East Indies”

⁶² M. C. Ricklefs, A History of Modern Indonesia since c. 1200, 3. Baskı, Palgrave, Hampshire 2001, s. 260.

uyularak, karasularının genişliği üç mil olarak ilan edilmiştir. Böylece, kararname ile her bir ada tek başına üç mil karasuları genişliğine sahip olmuştur.^{63, 64}

20. yüzyılın başlarında, birçok devlet gibi Hollanda Doğu Hint Adaları Hükümeti de halihazırda üç mil olan karasuları genişliğini artırma girişiminde bulunmuştur. 1905 yılında Hükümet, kıyıda altı mil mesafede bulunan kaya ve resif gibi oluşumların da kendi karasularına sahip olabileceğini ilan etmiştir.⁶⁵ 1927 yılına gelindiğinde ise Hollanda Doğu Hint Adaları'nın deniz alanlarının, "Hollanda Doğu Hint Adaları takımadalarındaki üç deniz mili mesafede bulunan kayalık, resif ve yığınları" da kapsadığını belirten bir kararname yayımlanmıştır.

Ancak 1935 tarihli Karasuları ve Deniz Bölgeleri Yönetmeliği'nde Hükümet, uluslararası hukuktaki tartışmalı konumu nedeniyle deniz alanlarının yalnızca bir iç hukuk işlemiyle genişletilmesi politikasından vazgeçmiştir.⁶⁶

Hollanda Doğu Hint Adaları Hükümeti'nin deniz alanlarını tanımlamaya yönelik son girişimi, 1939 tarihli Karasuları ve Deniz Bölgeleri Yönetmeliği olmuştur.⁶⁷ Söz konusu Yönetmelik, 1935 tarihli Yönetmelik'i birçok yönden değiştirmesine rağmen, karasularının genişliği konusunda üç deniz mili uygulamasını değiştirmemiştir. Karasularının genişliğinin üç deniz mili olarak uygulanması, Hollanda Doğu Hint Adaları'nı oluşturan karşılıklı adaların arasında kalan de-

⁶³ Söz konusu Kararname'nin ilan edilmesi ile birlikte bölge devletleri arasında ve Avrupalı devletler ile Endonezya arasında tartışmalar yaşanmıştır. Ancak yaşanan bütün tartışmalara rağmen karasularının genişliği üç deniz mili olarak uygulanmaya devam edilmiştir.

⁶⁴ Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 31.

⁶⁵ Birinci Dünya Savaşı sırasında, kıyıya yakın kaya ve resiflere yabancı güçlerin tesis inşa etmesinin önlenmesi amacıyla çözüm yolları arayışına gidilmiştir.

⁶⁶ 1935 Yönetmeliği, Hükümet'e deniz sınırları içerisinde daha fazla yetki vermiştir. Söz konusu yetkiler içinde en önemlisi, Japon donanma ve balıkçı gemilerinin gözetim faaliyetlerini kısıtlamak amacıyla, genel valiye bazı alanları "deniz bölgeleri" olarak belirleme yetkisidir. Buna ek olarak Yönetmelik, Doğu Hint Adaları'nın yerlisi olmayanların deniz bölgelerinde balık tutmasını yasaklamış. Ayrıca, bu deniz alanlarında hidrografik araştırma yapılmasını ve fotoğraf çekilmesini izne tabi tutmuştur.

⁶⁷ "The Territorial Sea and Maritime Districts Ordinance of 1939"

niz alanlarının açık deniz olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Adalar arasında kalan deniz alanlarının açık deniz olarak nitelendirilmesi, tüm gemilerin bu deniz alanlarında seyrüsefer serbestisinden yararlanabileceği sonucunu ortaya çıkarmıştır.⁶⁸

2. Takımada Devleti Kavramının Doğuşunda Endonezya’nın Rolü

Endonezya, her ne kadar “takımada devleti” kavramının BMDHS ile uluslararası hukuk literatürüne kazandırılmasında öncü devletler arasında yer alsa da yukarıda incelendiği gibi, konu BMDHS’nin imzalanmasına kadar geçen süreçte “kıyı takımadası” bakımından incelenmiştir.⁶⁹

Uluslararası toplumun takımada devleti konusunda bir düzenleme yoluna gitmemesi ve uluslararası toplantılarda devletler tarafından getirilen önerilerin karşılıksız kalması, henüz uluslararası hukuk bakımından “takımada devleti” niteliğinde olmayan birkaç devleti harekete geçirmiştir. Bu kapsamda Endonezya ve Filipinler gibi devletler yaptıkları iç hukuk işlemleriyle deniz yetki alanlarını, anakaraya bağlı olan devletlerden farklı bir şekilde sınırlandırmak suretiyle coğrafi anlamdaki bu farklılığı öne çıkartmışlardır.

Takımada devleti kavramının gelişimi, Endonezya’nın deniz hukuku alanındaki gelişiminden ayrı düşünülemez.⁷⁰ Bu kapsamda Endonezya, 1945 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, kara ülkesindeki egemenliğini sağlamanın tek yolunun ülkesini oluşturan adalar arasındaki bütünlüğü sağlamaktan geçtiği kanısıyla takımada devleti kavramının uluslararası toplum tarafından kabul edilmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Aslında hem 1945 hem de 1950 tarihli Endonezya Anayasaları, Endonezya’nın adalar arasındaki deniz alanlarının yetki alanına dahil olduğuna dair bir düzenleme içermemiştir. Ancak Avustralya Dışişle-

⁶⁸ Butcher, “Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the “Struggle” to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle”, s. 30.

⁶⁹ Gökhan Yaşar Duran/Çağdaş Evrim Ergün, Uluslararası Hukukta Adalar, 1. Bası, Çakmak Yayınevi Ankara 2011, s. 38.

⁷⁰ Puspitawati, “Indonesia’s Archipelagic Sea Lanes (ASLs) Designation: Rights Turning to Obligations?” s.267.

ri Bakanlığ'ın arşivlerinde, Endonezya'nın 1950'li yılların başlarında deniz alanlarıyla ilgilenmeye başladığı ve çok daha geniş bir deniz alanını egemenliği kapsamına almaya yönelik yollar aradığına dair kanıtlar bulunduğu ileri sürülmüştür.⁷¹

Söz konusu çalışmalar içerisinde en önemli girişimi, 1957 tarihli Djuanda Deklarasyonu oluşturmıştır.⁷² Endonezya'nın kara ve deniz ülkelerinin devletin münhasır egemenliği altında bütünleşmesini öngören Djuanda Deklarasyonu, 1957 yılında Endonezya Hükümeti'nin tek taraflı bir eylem planı sonucunda ortaya çıkmıştır.⁷³ Deklarasyon ilan edilmeden önce, Endonezya Hükümeti'nde konuya ilişkin derin fikir ayrılıkları nedeniyle birçok tartışma yaşanmıştır.⁷⁴ Müzakereler esnasında Endonezyalı siyasetçi Mochtar Kusumaatmaja'dan Hollanda bayraklı gemilerin Java Denizi'nden serbestçe geçişini engelleyecek yasal bir enstrüman bulması talep edilmiştir. Kusumaatmaja, müzakereye getirdiği bir Endonezya haritasında adaların en dış noktalarını düz temel çizgiler yoluyla birleştirerek sorunun çözümünü sunmuştur. Bu çözüm, Endonezya'nın takımda devleti olması yolunda bir başlangıç noktası olarak nitelendirilmiştir. Çizgiler Endonezya takımda devletin düz esas hatlarını oluştururken, çizginin gerisinde kalan sular ise iç sular olarak nitelendirilmiştir. Hükümet, Kusumaatmaja'nın çözümüne ve Bakanlıklar Arası Komite'nin karasularını on iki deniz

⁷¹ Avustralya'nın devlet belgelerinde, Japon inci toplayıcılarının Avustralya'nın deniz alanlarında yaratacağı tahribatın meydana getirdiği korkunun benzerinin Endonezya halkında da mevcut olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple, Endonezyalı yöneticilerin bir bildiri yayımlama gayreti içerisinde oldukları gözlemlendiği bildirilmiştir. (Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 34.)

⁷² Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Filipinler başta olmak üzere birçok devletin, deniz yetki alanlarını genişletme ve söz konusu alanlarda egemenliği sağlama çabası içerisinde olduğu görülmüştür. Filipinler 1955 yılında verdiği sözlü nota ile takımdalarını oluşturan adaların aralarında bulunan deniz alanlarının kara ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ilan etmiştir.

⁷³ Endonezya Hükümeti'nin tek taraflı eylem planı olarak nitelendirilen Djuanda Deklarasyonu, KBBS'nin takımda kavramına yer vermemesinin gerekçelerinden birini oluşturmıştır. (a.g.e. s. 267.)

⁷⁴ Endonezya'nın kendisini bir takımda devleti olarak nitelendirmede tereddüte düşmesi, uluslararası toplumda karşılaşılabileceği tepkilerden çekinmesinin sonucudur. Endonezya'nın endişesinin temel nedeni, bu büyüklükte bir takımda devletinde egemenliğini koruyacak ve sürdürebilecek donanma gücü ve askeri teçhizattan yoksun olmasıdır. Karada ve denizlerde otoritenin sağlanamaması, başta korsanlık faaliyeti gibi birçok olumsuz sonuca neden olabilmektedir.

miline çıkarma önerisini desteklemiştir. Kusumaatmaja'nın çözümünün Endonezya'yı bütünleştirmesi, çözümü çekici kılan hususlardan en önemlisi olarak nitelendirilmiştir.⁷⁵

13 Aralık 1957'de toplanan kabine üyeleri, Kusumaatmaja'nın çözümünü ve karasularının on iki deniz miline çıkarılması düşüncesini kabul etmiştir. Ancak on iki deniz mili genişliğindeki karasularının, tüm takımadayı çevreleyen düz esas hatlardan itibaren ölçülmeye başlanacağı belirtilmiştir. Aynı toplantı sonucunda üstünde anlaşılan hükümler, "Endonezya Cumhuriyeti'nin Su Alanlarına İlişkin Deklarasyon (Djuanda Deklarasyonu)" adıyla ilan edilmiştir. Söz konusu Deklarasyon'un, Endonezya devletinin kara ve deniz ülkesinde bütünlüğü sağladığı belirtilen maddesi şöyledir;

"...Endonezya devletini oluşturan adaları çevreleyen, birbirini bağlayan, ve adalar arasındaki tüm sular... Endonezya devletinin topraklarının ayrılmaz parçalarıdır ve bu nedenle Endonezya devletinin münhasır egemenliği altındaki iç veya ulusal suların bir parçasıdır."

Buna ek olarak, Deklarasyon'da Endonezya'nın denizaşırı ticaretini korumak amacıyla şu düzenlemeye de yer verilmiştir: "Yabancı gemilerin bu iç sulardan zararsız geçişi, ihlal veya müdahale söz konusu olmadığı sürece garanti altındadır."

Karasularına ilişkin olarak ise "(Genişliği on iki deniz mili olan) Karasularının genişliği, Endonezya adalarının en dış noktalarını birbirine bağlayan esas hatlardan itibaren ölçülür." ifadesine yer verilmiştir.⁷⁶

KBBS öncesinde uluslararası toplumda bu yönde bir iradenin ortaya çıktığından yukarıda bahsedilmiştir. Buna rağmen, Konferans

⁷⁵ Endonezya halkının büyük bir bölümü, 1950'li yıllarda Endonezya'nın toprakları arasında bütünlüğü sağlayamamasını bir "zayıflık" olarak görmüştür. Bunun bir sonucu olarak, Endonezya'nın uluslararası sulardan oluşan "delik"lerden ibaret bir ülke olduğu kanısı yerleşmeye başlamıştır. Diğer taraftan bu bölünmüşlüğü, Endonezya kanunlarının uygulanmasına ve Endonezya'nın ulus olma bilincine de engel olduğu düşünülmüştür. Takımadalara düz esas hattın uygulanması, Endonezya'nın karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilmesini sağlarken, buna ek olarak birleşik bir Endonezya imajını da yaratmıştır. (Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 38.)

⁷⁶ Djuanda Deklarasyonu'nun, en kısa sürede yasalaştırılması planlanmış ve Şubat 1958'de başlaması planlanan Deniz Hukuku Konferansı'nda durumunu koruyacağı belirtilmiştir.

sonucunda Sözleşme'ye takımda kavramına ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Bu durum, eski kolonicisi Hollanda ile geçiş rejimi konusunda çeşitli sorunlar yaşayan Endonezya'nın aynı yıl içinde güvenlik ve savunma amacıyla belirli deniz alanlarını kendi balıkçılık gemileri dışındaki tüm yabancı gemilere kapatmasıyla etkisini göstermiştir.⁷⁷ Ancak yine de Djuanda Deklarasyonu'nun hem uluslararası toplum genelinde hem de Endonezya özelinde takımda devleti kavramının temellerini attığı söylenebilir.⁷⁸

Endonezya'nın yaptığı bu düzenleme, özellikle deniz ticaretinde yoğun bir şekilde kullanılan boğazları ve deniz alanlarını iç sular niteliğine getirdiğinden başta Hollanda olmak üzere denizci devletler tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir⁷⁹. Devletlerden gelen tepkilerin merkezinde, Endonezya'nın seyrüsefer serbestisi ve açık deniz ilkelerini ihlal ettiği iddiaları yer almıştır. Deklarasyon'a gelen tepkiler, 1960 Deniz Hukuku Konferansı'nda da devam etmiştir. Özellikle ABD delegesi, Deklarasyon'u "*tüm milletlerin ortak mülkiyeti olan açık denizin azaltılması*" olarak nitelendirmiştir. Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere birçok devletten tepki alan Endonezya, kınama haricinde başka bir yaptırımla karşılaşmamıştır.

Uluslararası toplumda böyle bir muhalefet ile karşılaşan Endonezya Hükümeti, ilk başta Djuanda Deklarasyonu'nu yasalaştırma kararında çekingen bir tavır gösterse de 1960'ta yapılacak olan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nın yaklaşmasıyla birlikte kararını uygulamaya koymuştur. Djuanda Deklarasyonu, 18.02.1960 tarihinde 4 sayılı Endonezya Suları Kanunu ile resmen ilan edilmiştir.⁸⁰

Endonezya Suları Kanunu'na, ülkeyi çevreleyen 196 düz esas hat-tın koordinatlarını ve esas hatlardan on iki deniz mili kadar uzanan

⁷⁷ Barbara Kwiatkowska, "The Archipelagic Regime in Practice in the Philippines and Indonesia - Making or Breaking International Law?", *International Journal of Estuarine and Coastal Law*, 1991, C. 6, S. 1, s. 15-16.

⁷⁸ Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 40.

⁷⁹ John R. Brock, "Archipelago Concept of Limits of Territorial Seas", *International Law Studies*, 1980, C. 61, s. 333-34.

⁸⁰ Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 41.

karasuları kuşağını gösteren bir harita da eklenmiştir. Söz konusu haritaya Şekil 1’de yer verilmiştir. 1960 tarih ve 4 sayılı Kanun, Djuanda Deklarasyonu’nun ilanında olduğu gibi Hollanda başta olmak üzere denizci devletler tarafından tepkiyle karşılanmıştır.⁸¹

Ayrıca Endonezya Hükümeti, yabancı gemilerin Endonezya sularından geçebilme koşullarını ayrıntılı bir şekilde açıklayan 1962 tarih ve 8 sayılı Yönetmelik’i ilan etmiştir. Endonezya söz konusu Yönetmelik’te, sularından geçişle ilgili karasularında gerçekleştirilen zararsız geçiş hakkından farklı olarak “iç denizde zararsız geçiş, Endonezya tarafından kasıtlı olarak tanınmış bir imkandır.” şeklinde bir düzenlemeye yer vermiştir.⁸² Bu sebeple, Endonezya’nın bu imkânı geri çekme hakkını saklı tuttuğu belirtilmiştir. Ayrıca yabancı savaş gemilerinin karasularından geçmeden önce, geçme niyetlerini bildirmeleri istenmiştir.⁸³

Şekil 1. 1960 tarih ve 4 sayılı Kanun kapsamında yer alan Endonezya’nın karasuları ile takimada sularını gösteren harita.⁸⁴

⁸¹ Jack A. Draper, “The Indonesian Archipelagic State Doctrine and Law of the Sea: “Territorial Grab or Justifiable Necessity?”, International Lawyer, 1977, C. 11, S. 1, s. 147.

⁸² John G. Butcher/R.E. Elson, Sovereignty and the Sea: How Indonesia Became an Archipelagic State, NUS Press, Singapur 2017, s. 120.

⁸³ Butcher, “Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the “Struggle” to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle”, s. 42.

⁸⁴ Butcher/Elson, “Sovereignty and the Sea: How Indonesia Became An Archipelagic State”, s.113.

Endonezya, bir takımada devleti olarak resmen tanınmak amacıyla Singapur, Malezya ve Tayland başta olmak üzere komşu devletleriyle deniz yetki alanları sınırlandırma andlaşmaları yapmıştır.⁸⁵ Endonezya'nın söz konusu andlaşmaları yapmaktaki amacı, bölge devletlerinin güvenini ve desteğini kazanmak olmuştur. Ayrıca Endonezyalı yetkililer de deniz hukukuyla ilgili katıldıkları akademik konferanslarda Endonezya'nın deniz yetki alanlarını sınırlandırmaya yönelik iç hukuk işlemleriyle, diğer devletler gibi ülkenin güvenliğini ve toprak bütünlüğünü sağlamaya çalıştığını öne sürmüşlerdir.⁸⁶

Daha sonraki yıllarda da Endonezyalı yetkililer takımada devleti konusundaki tutumlarını istikrarlı bir şekilde sürdürmüşlerdir. 1969 yılında ise yapılacak olan üçüncü bir deniz hukuku konferansının planlama çalışmalarına katılmışlardır. Endonezyalıların takımada devleti kavramı konusundaki istikrarlı ve cesur tutumları, BMDHK'da da kendini göstermiştir. Yaklaşık dokuz yıl süren görüşmelerde, takımada devleti ile ilgili oturumlarda Endonezya'nın 1957 yılında yayımladığı Djuanda Deklarasyonu ile "kendisini bir takımada devleti olarak ilan ettiği" belirtilmiştir.

Takımada devleti kavramının uluslararası anlamda tanınması amacıyla Endonezya, Filipinler, Mauritius ve Fiji'den oluşan bir grup devlet, 14.03.1973 tarihinde bir taslak öneri hazırlayıp Deniz Yatağı Komitesi'ne sunmuştur. Söz konusu dört devletin sunmuş olduğu düzenleme teklifi şöyledir:

"1. Bileşen adaları ve diğer doğal özellikleri içsel bir coğrafi, ekonomik ve politik varlık oluşturan ve tarihsel olarak böyle kabul edilebilecek bir takımada

⁸⁵ Yapılan deniz yetki alanı andlaşmalarından en önemlileri şunlardır: 1971'de ve 1975'te Tayland ile yapılan kıta sahanlığı sınırlandırma andlaşmaları, 1969'da kıta sahanlığı ve 1970'te Malezya ile yapılan karasuları sınırlandırma andlaşmaları ve 1973'te Singapur ile yapılan karasuları sınırlandırma andlaşması. (Vivian Louis Forbes, *Indonesia's Delimited Maritime Boundaries*, Springer Publishing, New York 2013, s. 35.)

⁸⁶ Diğer taraftan, çeşitli uluslararası konferanslara ve Asya-Afrika Hukuk Müşavirliği Komitesi gibi uluslararası örgütlerin toplantılarına katılarak özellikle bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerden taleplerine destek olmalarını istemiştir. (Butcher, "Becoming an Archipelagic State: The Djuanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", s. 43.)

devleti, en dıştaki adaların en dış noktalarını ve takımada devletin karasularının kapsamının belirlendiği veya belirlenebileceği takımadaların kuruyan resiflerini birbirine bağlayan düz esas hatlar çizebilir.

2. *Esas hatlar dahilindeki sular, derinlikleri veya kıyıdan uzaklıkları ne olursa olsun, deniz yatağı ve toprak altı ile üstündeki hava sahası ve bunların tüm kaynakları takımada devletin egemenliğine tabidir.*

3. *Takımada devletin sularından yabancı gemilerin zararsız geçişine, mevcut uluslararası hukuk kuralları dikkate alınarak, ulusal mevzuata uygun olarak izin verilecektir. Bu geçiş, takımada devleti tarafından amaca uygun olarak belirlenecek deniz yollarından yapılacaktır.”^{87,88}*

9 Ağustos 1974 tarihindeki oturumda söz konusu taslak maddelerden yola çıkılarak takımada devletleriyle ilgili beş maddelik ayrıntılı bir taslak hazırlanmıştır.⁸⁹ 12.08.1974 tarihli 36. Oturum’da Endonezya devleti temsilcisi Hasjim Djalal, söz konusu beş madde hakkında bir açıklama yapmıştır.⁹⁰

Endonezya, Filipinler, Mauritius ve Fiji’den oluşan dört devletin takımada kavramı konusundaki kararlı duruşu ve uzun yılları alan mücadelesi sonucunda BMDHS’nin IV. bölümünde takımada devleti kavramı kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir.

⁸⁷ United Nations General Assembly, Report Of the Committee on the Peaceful Uses of the Sea-bed and the Ocean Floor Beyond the Limits of National Jurisdiction, 1973, s.1.

⁸⁸ Dört devletin sunmuş olduğu takımada prensiplerinin orijinal metni için bkz. UN Doc. A/AC.138/SC. II/L.15

⁸⁹ “Fiji, Indonesia, Mauritius and Philippines: Draft Articles Relating to Archipelagic States, A/CONF.62/C.2/L.49”.

⁹⁰ Djalal, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 42. Oturumu’nda takımada devleti kavramının Endonezya gibi devletler için ulusal birlik, siyasi istikrar, ekonomik, sosyal ve kültürel birlik ve toprak bütünlüğü açısından gerekli olduğunu ifade etmiştir. Endonezya, her zaman ülkesini, deniz alanlarını ve insanlarını ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olarak görmüştür. Endonezya milletinin hayatta kalması, bu üç unsurun birliğine bağlı olmuştur. Takımada devletin düzenlenmemiş olması durumunda Endonezya’nın ülkesini oluşturan adaların kıyıların olduğu deniz alanlarının büyük bölümü ülkenin birliğini, güvenliğini ve toprak bütünlüğünü tehlikeye atabilecek faaliyetlere açık bir şekilde, “açık deniz paketleri” haline gelme riski altında olacaktı.

“Summary Records of Meetings of the Second Committee 36th meeting, A/CONF.62/C.2/SR.36”.

3. BMDHS'nin İmzalanmasından Sonraki Süreçte Endonezya'nın Takımada Sularına Yönelik İç Hukuk Düzenlemeleri

BMDHS ile Endonezya'nın takımada devleti kavramı konusundaki kararlı mücadelesinin başarı ile sonuçlanmıştır. Endonezya, takımada devleti niteliğindeki diğer devletlerin desteğini alarak kavrama uluslararası anlamda tanınırlık kazandırmıştır. 1957 yılında Djuanda Deklarasyonu ile açık ve somut bir biçimde başlayan süreç, yaklaşık 25 yılın sonunda tamamlanmıştır.

Her ne kadar takımada devleti kavramı, BMDHS ile düzenlenmiş olsa da uygulamaya geçilebilmesi devletlerin iç hukukunda düzenleme yapmalarını gerektirmiştir. Özellikle Sözleşme'nin "*Takımada-lar Arasından Geçiş Hakkı*" başlıklı 53. maddesi, takımada devletlerine şartların oluşması ve gereken duyurunun yapılması halinde yeni geçiş yollarını tespit edebilme imkânı vermiştir. Ancak ilan edilen geçiş yollarının ve trafik ayırım şemalarının uluslararası hukuka uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenlemeden hareketle, takımada devletleri yabancı gemilerin geçiş yollarını belirlemek amacıyla iç hukuklarında gerekli düzenlemeleri yapmışlardır.

Aynı madde kapsamında, takımada devletlerinin geçiş yolu ve trafik ayırım şemalarını yeniden belirlemelerinde teklif usulü öngörülmüştür. Takımada devletlerinin, tekliflerini yetkili uluslararası organizasyona sunmaları istenmiştir. Madde kapsamında, yetkili uluslararası kuruluş açıkça belirtilmemişse de uygulamada söz konusu kuruluş Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) olarak kabul edilmiştir.

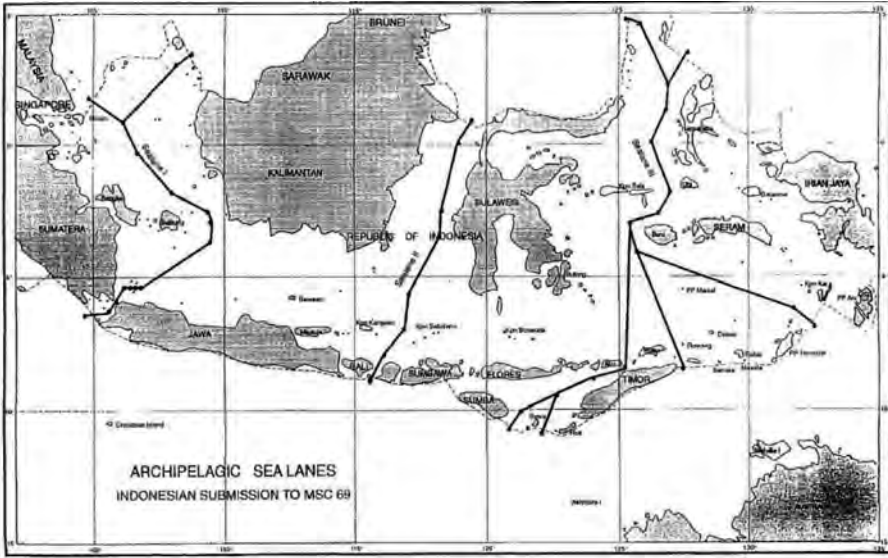
1982 yılında BMDHS'nin imzalanması sonrasında, taraf devletler farklı tarihlerde Sözleşme'yi iç hukuklarında onaylamışlardır. Endonezya 1985 tarih ve 17 sayılı Kanun ile BMDHS'yi iç hukuklarında yaptıkları düzenlemelerle onaylamıştır. Ancak BMDHS'nin 308. maddesinde, Sözleşme'nin altmışıncı onay veya katılma belgesinin tevdi ile yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.⁹¹ Bu sebeple Sözleşme, 16.11.1994 tarihinde altmışıncı devlet olarak Guyana'nın Sözleşme'yi onaylaması sonrasında yürürlüğe girmiştir.⁹²

⁹¹ BMDHS'nin 308. maddesi

⁹² "The United Nations Convention on the Law of the Sea (A Historical Perspective)".

Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi sonrasında Endonezya, 53/7. maddeye dayanarak takimada geçiş yollarını belirleme çalışmaları başlatmıştır. Çalışmalar sonucunda, 1996 yılında 6 sayılı Endonezya Milli Suları Kanunu'nu yayımlanmıştır. Söz konusu kanunda, yabancı gemilerin Endonezya'nın takimada sularından geçiş yolları belirlenmiştir. Endonezya, 1996 tarih ve 6 sayılı Kanun ile takimada deniz yollarından geçişi belirleyerek IMO'ya sunan ilk ve tek takimada devleti olmuştur.⁹³

Öneride yer alan takimada sularından geçişler, üç temel geçiş yolu üstünden yapılmıştır. Birinci geçiş yolu Güney Çin Denizi ile Hint Okyanusu arasında, ikinci geçiş yolu ise Celebes Denizi ile Hint Okyanusu arasında konumlandırılmıştır. Üçüncü geçiş yolunun ise iki kuzey ve üç güney ucu bulunmaktadır. Kuzey uçlarını, Molucca Denizi ve Banda Denizi oluştururken; Hint Okyanusu, Timor Denizi ve Arafura Denizi ise güney uçlarını oluşturmaktadır. Şekil 2'de söz konusu geçişleri gösteren haritaya yer verilmiştir.

Şekil 2. 1996 tarih ve 6 sayılı Kanun'da düzenlenen Endonezya'nın takimada sularından geçiş yollarını gösteren harita. (Soldaki hat birinci geçiş yolunu, ortadaki hat ikinci geçiş yolunu, sağdaki şekil ise üçüncü geçiş yolunu göstermektedir.)⁹⁴

⁹³ Puspitawati, "Indonesia's Archipelagic Sea Lanes (ASLs) Designation: Rights Turning to Obligations?", s. 273.

⁹⁴ "Annex 9 Resolution MSC.72(69) Adoption, Designation and Substitution of Archipelagic Sea Lanes".

Ancak haritadan da anlaşılacağı üzere, Endonezya takımada suları geçiş yollarını yalnızca kuzey-güney doğrultusunda belirlemiştir. IMO'ya sunulan öneride, doğu-batı güzergahına ilişkin bir belirleme yer almamıştır. Bu durum, Avustralya ve ABD'nin tepkisini çekmiş ve söz konusu devletler Endonezya'nın doğu-batı güzergahında da bir geçiş yolu belirlemesini talep etmişlerdir. Endonezya'nın takımada suları geçiş yollarını kısmi olarak belirlemesi, uluslararası toplumda tepkiyle karşılanırsa da IMO kapsamında yer alan Deniz Güvenliği Komitesi, 19.05.1998 tarihindeki 69. Oturumu'nda Endonezya'nın önerisini onaylayarak "Takımada Deniz Yollarının Kabulü, Belirlenmesi ve Değiştirilmesine İlişkin Genel Hükümler"i kabul etmiştir.^{95,96} IMO'nun onayına müteakiben Endonezya, "Endonezya Hükümeti'nin Takımada Deniz Yollarından Geçiş Hakkını Kullanan Yabancı Gemi ve Uçakların Belirlenmiş Takımada Deniz Yollarından Geçiş Hak ve Yükümlülüklerine İlişkin 2002 tarih ve 37 sayılı Yönetmelik"i yürürlüğe koymuştur.⁹⁷

Söz konusu Yönetmelik'in 3. maddesinde geçiş yolları ile ilgili olarak, "Endonezya sularının diğer kısımlarında geçiş yolunun kullanılması, bu sulara geçiş amacıyla deniz şeridinin belirlenmesinden sonra yapılabilir." ifadesi yer almıştır. Ayrıca 15. maddede "Bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden altı ay sonra, yabancı gemiler ve uçaklar, bu düzenlemede şart koşulduğu üzere, yalnızca belirlenmiş geçiş yollarından geçiş hakkını kullanabilirler." ifadesine yer verilmiştir.⁹⁸ Buradan hareketle, yabancı gemilerin takımada geçiş yollarından geçişinin yalnızca Endonezya tarafından belirlenmiş yukarıda bahsedilen üç kuzey/güney geçiş yolunu içerdiği ve belirlenmemiş yollardan ise sadece zararsız geçiş haklarının bulunduğu söylenebilmektedir.

BMDHS'nin 17. maddesinde tüm gemilerin, bir kıyı devletinin karasularından geçişi boyunca zararsız geçiş hakkının bulunduğu düzenlenmiştir. 52. maddede ise karasularına benzer şekilde, tüm gemilerin takımada sularından zararsız geçiş haklarının olduğundan bahsedil-

95

a.g.e.

96

Puspitawati, "Indonesia's Archipelagic Sea Lanes (ASLs) Designation: Rights Turning to Obligations?", s.275.

97

a.g.e. s. 277.

98

a.g.e.

miştir.⁹⁹ Temelini BMDHS'den alan takımada sularından gemilerin zararsız geçiş hakkı, Endonezya iç hukukunda da yer almıştır. 1996 tarih ve 6 sayılı Endonezya Milli Suları Kanunu'nun 11 ve 12. maddeleri ve "Zararsız Geçiş Hakkını Kullanan Yabancı Gemilerin Hak ve Görevlerine İlişkin 2002 tarih ve 36 sayılı Yönetmelik", takımada sularından zararsız geçiş hakkının yer aldığı düzenlemeleri içermektedir.

1996 tarih ve 6 sayılı Endonezya Milli Suları Kanunu'nun 12/1. maddesi uyarınca Endonezya, silahlı tatbikatlar da dahil olmak üzere güvenliğini korumak için gerekli olması halinde, karasularının veya takımadaların belirli bölgelerinde yabancı gemilerin zararsız geçişini geçici olarak askıya alabilmektedir.

Endonezya kanun ve yönetmeliklerinin zararsız geçişle ilgili hükümleri BMDHS'nin ilgili kurallarına uyma amacını taşımaktadır. Endonezya karasularında ve takımadalarda deniz çevresinin korunması, güvenlik ve bilimsel araştırma konularındaki düzenlemeler arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Endonezya mevzuatının temel amacının, Endonezya karasularından ve takımadalardan geçen yabancı gemilerin BMDHS'nin amacı ile tutarlı bir şekilde hareket etmesini sağlamak olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁰

IV. Sonuç

20. yüzyıl, uluslararası hukukun kodifikasyon sürecinin hızlandığı, devletler arası iş birliğinde ve diplomatik anlamda rekabette artışın gözlemlendiği bir dönem olmuştur. Söz konusu iş birliği ve devletler arası uyumazlıklar, uluslararası hukukta yeni kavram ve olguların ortaya çıkmasına, uluslararası toplumun harekete geçmesine zemin hazırlamıştır. Uluslararası toplum, dönemin ihtiyaçları ve devletlerin talepleri doğrultusunda uluslararası hukukun birçok alanında çalışma yürütmüştür.

Uluslararası hukukun aksine, uluslararası deniz hukukunda denizci devletler ile kıyı devletleri arasındaki mücadele hukukun şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Uluslararası deniz hukukunda

⁹⁹ Churchill/Lowe, *The Law of the Sea*, s. 105.

¹⁰⁰ Sodík, "The Indonesian Legal Framework on Baselines, Archipelagic Passage, and Innocent Passage", s. 336.

düzenlenen birçok kavram ve olgunun, gelenek hukuku bir kenara bırakılırsa, devletlerin tekil iradeleriyle ilk kez ortaya çıktığı, sonrasında uluslararası anlamda destek ve tanınırlık kazandığı ve nihayetinde uluslararası bir düzenlemeye kavuştuğu görülmektedir.

Bu anlamda, uluslararası deniz hukuku kapsamında yer alan takımada kavramının uluslararası toplum tarafından kabul edilmesi önem kazanmaktadır. Takımada kavramından ilk kez 20. yüzyılın başlarında gerçekleştirilen konferans ve toplantılarda bahsedilmiştir. 1951 İngiltere-Norveç Balıkçılık Davası'na kadar, yalnızca taslak ve öneri kapsamında kalan "takımada" kavramı, söz konusu dava ile ilk kez bir uluslararası organizasyonun çalışmasının bir parçasını oluşturmuştur. Ancak burada bahis konusu olan takımada, kıyı takımadası kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır. Orta okyanus takımadası kavramının bir düzenleme yoluyla ilk kez ortaya çıkışı, Endonezya'nın 1957 yılında ilan etmiş olduğu Djuanda Deklarasyonu ile gerçekleşmiştir.

1957 Djuanda Deklarasyonu ile kendisinin bir takımada devleti olduğunu ilan eden Endonezya, birçok devlet tarafından tepkiyle karşılaşmış, ancak mücadelesinden vazgeçmemiştir. Dönemin denizci devletleri, takımada devleti kavramının uluslararası hukuk kapsamında düzenlenmesine açık deniz ve seyrüsefer serbestisi ilkelerine engel oluşturacağını iddia etmişlerdir. Ancak Endonezya gibi devletler, takımada devletin uluslararası toplum tarafından tanınmamasını bir egemenlik sorunu olarak nitelendirmiştir.

Endonezya'nın kararlı duruşuna rağmen, 1958 ve 1960 Deniz Hukuku Konferansları'nda takımada devleti kavramı ele alınmamıştır. Filipinler başta olmak üzere birçok takımada devletin desteğini alan Endonezya'nın talep ve girişimleriyle BMDHS'de takımada devleti kavramına uluslararası anlamda ilk kez yer verilmiştir. Endonezya, 25 yıllık mücadelesi sonucunda başarıya ulaşmış ve 17.508 adadan oluşan kara ülkesinde egemenliği tesis edebilme imkanına kavuşmuştur. Takımada devleti kavramının uluslararası anlamda tanınması, bireysel anlamda devlet girişimlerinin başarıya ulaşabileceğinin bir kanıtını oluşturmuştur.

BMDHS'nin yürürlüğe girmesine müteakip Endonezya, 1996 yılında takımada sularındaki geçiş yollarını belirleyen önerisini IMO'ya sunmuştur. Endonezya'nın önerisi, doğu-batı güzergahını içermemesi

sebebiyle itirazla karşılaşmasına rağmen 1998 yılında Deniz Güvenliği Komitesi tarafından onaylanmıştır. Komite’nin öneriyi onaylaması üzerine Endonezya, öneriyi kodifiye ederek geçiş yollarını belirlemiş ve BMDHS’nin takımada devletlerine ilişkin kurallarına tam uyumu amaç edindiğini bir kez daha uluslararası topluma göstermiştir.

Takımada kavramı, Türk uluslararası hukuk literatüründe yeteri kadar incelenmemesine rağmen uluslararası hukuk açısından oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Konunun anlaşılabilmesi, akademisyen ve araştırmacıların dikkatlerini bu alana yönlendirmesine bağlıdır. Ayrıca bireysel devlet girişimlerinin, başarıyla sonuçlanmasında önemli bir örnek niteliğinde olan takımada kavramının kodifikasyon süreci, Türkiye’nin dış politikası açısından da yol gösterici mahiyettedir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Adalar Denizi’nde çoğunluğa karşı yürütmüş olduğu bireysel diplomatik mücadelede, Endonezya gibi bir stratejik ortağın doğrudan veya dolaylı katkısı büyük önem taşıyacaktır.

Kaynakça

Kitaplar

- Butcher John G./Elson Robert, *Sovereignty and the Sea: How Indonesia Became an Archipelagic State*, NUS Press, Singapur 2017.
- Churchill Robin R./Lowe Vaughan, *The Law of the Sea*, 2. Baskı, Manchester University Press, Manchester 1988.
- Dietmar Rothermund, *The Routledge Companion to Decolonization*, Routledge, Londra 2006.
- Ergün Gökhan/Duran Yaşar/Çağdaş Evrim, *Uluslararası Hukukta Adalar*, Çakmak Yayınevi, Ankara 2011.
- Forbes Vivian L., *Indonesia’s Delimited Maritime Boundaries*, Springer Publishing, New York 2013.
- Gündüz Aslan, *Milletlerarası Hukuk*, 10. Baskı, Beta Basım Yayın, Ankara 2019.
- Pazarcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 2. Cilt, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2014.
- Ricklefs Merle C., *A History of Modern Indonesia since C. 1200*, 3. Baskı, Palgrave, Hampshire 2001.
- Syatauw J. J. G., *Some Newly Established Asian States and the Development of International Law*, Martinus Nijhoff, Lahey 1961.
- Tanaka Yoshifumi, *The International Law of the Sea*, 3. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 2019.

Kitap Bölümleri

Butcher John G., "Becoming an Archipelagic State: The Juanda Declaration of 1957 and the "Struggle" to Gain International Recognition of the Archipelagic Principle", *Indonesia Beyond the Water's Edge: Managing an Archipelagic State*, düz. Robert Cribb/Michele Ford, ISEAS, Singapur 2009, s. 28-48.

Makaleler

Batongbacal Jay L., "A Philippine Perspective on Archipelagic State Issues", *Maritime Studies*, 2002, S. 122, s. 18-31.

Baumert Kevin/Melchior Brian, "The Practice of Archipelagic States: A Study of Studies", *Ocean Development & International Law*, 2015, C. 46, S. 1, s. 60-80.

Brock John R., "Archipelago Concept of Limits of Territorial Seas", *International Law Studies*, 1980, C. 61 s. 328-64.

Draper Jack A., "The Indonesian Archipelagic State Doctrine and Law of the Sea: "Territorial Grab or Justifiable Necessity?", *International Lawyer*, 1977, C. 11, S. 1, s. 143-62.

Evensen Jens, "The Anglo-Norwegian Fisheries Case and Its Legal Consequences", *The American Journal of International Law*, 1952, C. 46, S. 4, s. 609-30.

Kamalu Ngozi C., "Small States and the Regime of the Archipelago", *India Quarterly*, 1989, C. 45, S. 2/3, s. 233-45.

Ku Charlotte, "The Archipelagic States Concept and Regional Stability in Southeast Asia", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 1991, C. 23, S. 3, s. 463-78.

Kwaitowska Barbara, "The Archipelagic Regime in Practice in the Philippines and Indonesia - Making or Breaking International Law?", *International Journal of Estuarine and Coastal Law*, 1991, C. 6, S. 1, s. 1-32.

Puspitawati Dhiana, "Indonesia's Archipelagic Sea Lanes (Asls) Designation: Rights Turning to Obligations?", *Hasanuddin Law Review*, 2018, C. 4, S. 3, s. 265-80.

Sodik Dikdik Mohamad, "The Indonesian Legal Framework on Baselines, Archipelagic Passage, and Innocent Passage", *Ocean Development & International Law*, 2012, C. 43, s. 330-41.

Stevenson John R./Oxman Bernard H., "The Preparations for the Law of the Sea Conference", *The American Journal of International Law*, 1974, C. 68, S. 1, s. 1-32.

Waldock Humphrey M., "The Anglo-Norwegian Fisheries Case", *British Yearbook of International Law*, 1951, C. 28, s. 114-71.

Yingling Raymund T., "Geneva Conference on the Law of the Sea", *International and Comparative Law Bulletin*, 1958, C. 2, S. 3, s. 10-21.

Kurumsal Yayınlar

Annex 9 Resolution Msc.72(69) Adoption, Designation and Substitution of Archipelagic Sea Lanes, 19.05.1998.

Annexes, A/CONF.13/C.1/L.86-L.127, 1958.

Eighth Session. U.N. Doc. A/CN.4/SER. A/1956, 1956.

- "Fiji, Indonesia, Mauritius and Philippines: Draft Articles Relating to Archipelagic States A/Conf.62/C.2/L.49".
- "First Session of the Committee of Experts for the Progressive Codification of International Law", *American Journal of International Law*, 1926, C. 20, S. 12, s. 12-16.
- Institut De Droit International Annuaire, Schmidt Periodicals GMBH, 1927, C. 33.
- "Resolutions and Recommendations Adopted on the Reports of the First Committee" *League of Nations Official Journal Special Supplement*, 1924, S. 21, s. 9-11.
- "Summary Records of Meetings of the Second Committee 36th Meeting A / Conf.62/C.2/Sr.36".
- "The Territorial Sea and Maritime Districts Ordinance of 1939".
- "The United Nations Convention of the Law of the Sea (a Historical Perspective)".
- Certain Legal Aspects Concerning the Delimitation of the Territorial Waters of Archipelagos, A/CONF.13/18, 1958.
- Report of the International Law Commission on its Third Session, GAOR, 6th Session Supplement, U.N. Doc. A/CN.4/48 and Corr. 1 & 2, 1951, C. 2, S. 9.
- Report of the Ad Hoc Committee to Study the Peaceful Uses of the Sea Bed and the Ocean Floor: Beyond the Limits of National Jurisdiction. U.N. Doc. A/Res/7230, 1968.
- Report of the Committee on the Peaceful Uses of the Sea-Bed and the Ocean Floor Beyond the Limits of National Jurisdiction, A/7622, 1969, S. 22.
- Report to the Council of the League of Nations on the Questions Which Appear Ripe for International Law. League of Nations Committee of Experts for the Progressive Codification of International Law, LoN Doc. C.196.M.70.1927.V, 1927.
- Report of the International Law Commission Covering the Work of Its Seventh Session 2 May - 8 July 1955, Official Records of the General Assembly, Tenth Session. A/2934, 1955.
- Report of the International Law Commission on the Work of Its First Session. A/CN.4/13 and Corr. 1-3, 1949.
- Yearbook of the International Law Commission Volume I.-Summary Records of the Fourth Session, U.N. Doc. A/CN.4/SER.A/1952.
- Yearbook of the International Law Commission Volume II.-Documents of the Sixth Session Including the Report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1954/Add.1, 1954.
- Yearbook of the International Law Commission Volume I.-Summary Records of the Seventh Session, A/CN.4/SER.A/1955/Add. 1, 1955.

E. Tezler

- Mohamed Munavvar, "Ocean States: Archipelagic Regimes in the Law of the Sea", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dalhousie University, 1993.